

Iranian Scientific Association
of Public Administration

University of
Sistan and Baluchestan

Designing an Open Government Model Using Meta-Synthesis Approach

NourMohammad Yaghoubi¹ | Asma Salehinodez²

1. Professor, Department of Public Administration, Faculty of Management and Economics, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran, (Corresponding Author). E-mail: Nm.yaghoubi@gmail.com
2. Ph.D. Candidate, Department of Public Administration, Faculty of Management and Economics, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran. E-mail: Salehi_asma@pgs.usb.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 3 June 2023

Received in revised form: 20
June 2023

Accepted: 28 August 2023

Published online:
4 October 2023

Keywords:

Open Government ,
Open Government Model,
Governance, Meta_Synthesis
Approach.

Technology_based reforms with an emphasis on the digital society, especially in the public sector, have been put on the agenda of most countries and have become a new issue for the government today. The open government model relying on open data, is one of the new models for implementing technology-based reforms. The purpose of the current research is to identify the components of open government and to present its model. This is an applied research and was conducted with a meta-synthesis approach. The data obtained from a systematic review of related studies and researches in the last five years (27 sources), in the field of open government, were selected for analysis with the meta_synthesis approach. Based on this, 8 concepts and 15 indicators were identified and prioritized using the Shannon Antropy method. The results of the research indicate that the codes of communication, information, accuracy, continuous cooperation, participation, reliability , quality, consultation, trust , security, protection, comprehensiveness, inclusiveness respectively have the highest coefficient of importance.

Cite this article: Yaghoubi, N.M & Salehinodez, A. (2023). Designing an Open Government Model Using Meta-Synthesis Approach. *Governance and Development Journal*, 3 (3), 61-78. <https://doi.org/10.22111/JIPAA.2024.425717.1144>

Publisher: Iranian Scientific Association of Public Administration & University of Sistan and Baluchestan

© The Author(s)

دانشگاه گیلان

حکمرانی و توسعه

شماره ۳۴۶۱-۲۷۸۳

Homepage: www.jipaa.ir

مدیریت دولتی

طراحی الگوی دولت باز با استفاده از رویکرد فراترکیب

نور محمد یعقوبی | اسماء صالحی نودز

۱. استاد گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران، (نویسنده مسئول)، رایانامه: Nm.yaghoubi@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. رایانامه:

Salehi_asma@pgs.usb.ac.ir

چکیده

اصلاحات فناوری محور با تاکید بر جامعه دیجیتال، به ویژه در بخش دولتی، در دستور کار اکثر کشورها قرار گرفته و به موضوع جدیدی برای دول امروز بدل شده است. مدل دولت باز با اتکا به داده باز، از جمله مدل‌های نوین جهت پیاده سازی اصلاحات مبتنی بر فناوری است؛ هدف از پژوهش حاضر شناسایی مولفه‌های دولت باز و ارائه مدل آن است. این پژوهش کاربردی و با روش فراترکیب انجام شده است. داده‌های حاصل از مرور نظام‌مند مطالعات و پژوهش‌های مرتبط پنج سال اخیر (۲۷ منبع)، در حوزه دولت باز جهت تحلیل با روش فراترکیب انتخاب شدند. بر این اساس ۸ مفهوم و ۱۵ شاخص شناسایی و با استفاده از روش آنتروپی شانون به اولویت بندی آنها پرداخته شد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که کدهای ارتباطات، اطلاع رسانی، دقت، همکاری مستمر، مشارکت، اعتبار، کیفیت، مشورت، اعتماد، امنیت، حفاظت، جامعیت، شمول به ترتیب دارای بیشترین ضریب اهمیت می باشند.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۳

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۳/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۷/۱۲

واژه‌های کلیدی:

دولت باز، الگوی دولت باز،

حکمرانی، رویکرد فراترکیب.

استنادی: یعقوبی، نور محمد و صالحی نودز، اسماء (۱۴۰۲). طراحی الگوی دولت باز با استفاده از رویکرد فراترکیب. حکمرانی و توسعه، ۳ (۳)، ۷۸-۶۵.

<https://doi.org/10.22111/JIPAA.2024.425717.1144>

©نویسندگان

ناشر: انجمن علمی مدیریت دولتی ایران و دانشگاه سیستان و بلوچستان.

مقدمه

فناوری اطلاعات دنیای امروز را تبدیل به دهکده جهانی کرده و عملاً موجب تغییر پارادایم‌ها در حوزه حکمرانی شده است. این تغییر پارادایم موجب واکاوی مجدد خط مشی‌های دولتی و بازاریابی در نوع حکمرانی و خلق مفهومی با عنوان دولت باز^۱ گردیده است. نوظهور بودن مفهوم حکومت باز عملاً موجب برداشتهای متفاوتی از آن شده است؛ دولت باز شفافیت نیست، بلکه فراتر از شفافیت است. البته برای استقرار دولت باز شفافیت به تنهایی کافی نیست بلکه باید زیرساخت‌های ارتباطی بیشتر در دولت، جامعه‌ی مدنی و شهروندان فراهم گردد(اردیانی و همکاران^۲، ۲۰۲۳). مفهوم دولت باز به انتشار اطلاعات برای اجرای کارآمد امور مردمی و ارائه خدمات عمومی با کیفیت‌تر و ارزان‌تر اشاره دارد. از سال ۲۰۰۹ و با تاکید دولت آمریکا مفهوم دولت باز توجه زیادی را در دنیای پژوهشی و عموم مردم با هدف جذب مشارکت شهروندان در امور دولت به خود جلب کرده است (لی و کواک^۳، ۲۰۱۲). در پی پاسخگویی به علایق شهروندان به دسترسی سریع، آسان و مؤثر به انواع خدمات و داده‌های دولتی و از سوی دیگر فراهم‌سازی امکان همکاری و مشارکت مردم در بخش دولتی و در پی آن ایجاد کسب و کارهای نوین، کشورهای متعددی به رویکردی جدید در ارائه خدمات دولت الکترونیک با آزادسازی داده پرداخته‌اند که به نام سکوهای چند وجهی دولت باز نیز شناخته می‌شوند. سکوهای چندوجهی در حوزه دولت شامل سکوهای داده باز و سکوهای ارائه دهنده خدمات نرم افزاری و سخت افزاری پایه پشتیبانی کننده از فرآیندهای اداری و نیز سکوهای توسعه دهنده خدمات دولت الکترونیکی است. توسعه سکوها در حوزه دولت الکترونیکی تا حدی است که در بسیاری از کشورهای پیشرو، برنامه‌های دولت الکترونیکی با هدف دولت به عنوان سکو مورد توجه قرار گرفته است و بیش از نیمی از کشورهای دنیا در مراحل مختلف اجرای سکوهای دولتی هستند تا از فرصت‌های فراوان کسب و کار، اشتغال و درآمد برای مردم و دولت بهره مند شوند. به همین دلیل در چند سال گذشته، پایگاه داده و پورتال‌های

1. open-goverment

2. Erdiani et al.,

3. Lee & kuak

دولتی که زمینه مشارکت شهروندان در امور عمومی و ارائه بازخورد به دولت را فراهم می کنند، به عنوان گل سرسید برنامه‌های دولت باز ظهور کرده‌اند (لورنچو^۱، ۲۰۱۵). با توجه به نبودن مفهوم دولت باز، علی رغم سابقه طولانی ابعاد آن از جمله شفافیت، مشارکت و همکاری در مبانی نظری اداره امور دولتی، می توان ادعا کرد که یکی از پیش نیازهای لازم جهت اجرای دولت باز آگاهی از مولفه ها و شاخص‌های آن است. در این راستا، پژوهش حاضر در پی ارائه الگوی دولت باز با استفاده از روش فراترکیب است.

ادبیات نظری پژوهش

در سال‌های اخیر، تعداد نهادهای منتشرکننده خط‌مشی‌های دولت باز یا خلق کننده پلتفرم‌های دیجیتال مرتبط با دولت باز رو به افزایش است (دبلاسیو و سلوا^۲، ۲۰۱۹). در واقع سرعت تغییرات و عدم دخالت اثربخش و سریع دولت‌ها، در برخی از مواقع موجب ایجاد بحران‌های شدید جهانی و منطقه‌ای شده است. به گونه‌ای که مکانیزم‌های قدیمی نظیر کنترل، قانون‌گذاری، سلسله مراتب و همچنین فرایندهای مربوط به تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری و نظارت بر آنها دستخوش تغییرات فراوان شده‌اند و ضرورت به کارگیری مکانیزم‌های نوین، هوشمندانه و اثربخش در سطح جهانی، ملی و منطقه‌ای احساس می‌شود (اسکنل^۳، ۲۰۲۰). کریادو و همکاران (۲۰۱۸) بیان می‌کنند باز بودن در این نوع حکومت فقط ناظر بر اطلاعات نیست بلکه ناظر بر مراوده واقعی است که افق شفافیت حاکمیت و صدای شهروندان در فراگردهای خط‌مشی‌گذاری عمومی را توصیف می‌کند. با این تفاسیر دولت باز را می‌توان نوعی حکمرانی، مبتنی بر شفافیت، مشارکت و همکاری دانست (کریادو و همکاران، ۲۰۱۸). مفهوم دولت باز به انتشار اطلاعات برای اجرای کارآمد امور مردمی و ارائه خدمات عمومی با کیفیت‌تر و ارزان‌تر اشاره دارد. برای دستیابی به این هدف مفهوم دولت باز از سه مفهوم همکاری، مشارکت و شفافیت بهره می‌برد (مومن کاشانی و همکاران، ۱۳۹۹) و محققان برای تسهیل دستیابی هدف دولت باز، روابط این سه عامل را بررسی و تحلیل کرده‌اند. با وجود اینکه به کارگیری دولت باز در طی دهه گذشته روندی جنجالی داشته است، کاربست آن هم برای شهروندان و هم برای خود دولت به دلیل مزایا و منافع مختلفی که دارد پیشنهاد شده است (اشمیدتودر و همکاران^۴،

¹. Lourenço

². De Blasio & Selva

³. Scanel

⁴. Schmidhuber et al.,

۲۰۱۹). در واقع دولت باز به عنوان یک ابزار قدرتمند برای ایجاد تغییرات اداری در دولت ها محسوب شده (اردیانی و همکاران، ۲۰۲۳)، که تاریخچه آن به زمان تدوین قانون آتن در یونان بر می‌گردد (موون^۱، ۲۰۲۰). بنابراین دولت باز مفهوم جدیدی نیست اما نحوه درک آن به دلیل تغییر شرایط اجتماعی و تحولات در فناوری اطلاعات و ارتباطات تغییر کرده است (ویرتز و همکاران، ۲۰۱۹). برخلاف اصول مدیریتی بازار محور و بوروکراتیک، دولت باز گرایشی در اصلاح مدیریت دولتی است که به دنبال خلق ساختار شفاف و مشارکتی بوده (اینگرامس^۳، ۲۰۲۰) و مجموعه‌ای از دانسته‌ها و ایده‌های مختلف نظیر دسترسی آزاد به اطلاعات، مبارزه با فساد و شفافیت را در بر می‌گیرد (ویرتز، ۲۰۱۹). تعریف دولت باز را می‌توان در دوران ریاست جمهوری اوپاما به وضوح مشاهده نمود که بر استفاده فشرده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای تسهیل شفافیت دولت، مشارکت شهروندان و همکاری عمومی متمرکز بود. دولت اوپاما دستورالعمل دولت باز را در سال ۲۰۰۹ منتشر کرده و سپس نقش رهبری در شکل‌گیری مشارکت دولت باز را ایفا کرد که یک تلاش چند ملیتی برای ترویج دولت باز در سراسر جهان است (موون، ۲۰۲۰). جنبش مشارکتی دولت باز بر این ایده استوار است که دولت در دسترس شهروندان، پاسخگوتر بوده و بهبود رابطه بین شهروند_دولت مزایای بلندمدت و تصاعدی برای همه دارد. آن را می‌توان یک مشارکت گسترده دانست که اعضای آن در سطوح ملی، محلی و جامعه مدنی پراکنده هستند و برای ایجاد یک برنامه عملیاتی با تعهد و گام‌های مشخص با یکدیگر همکاری می‌کنند (گائو و همکاران، ۲۰۲۱). نوک^۵ (۲۰۱۱)، دولت باز را یک استراتژی نوین برای ایجاد تحول در نحوه عملکرد دولت می‌داند. وی معتقد است دولت با انتشار داده‌های باز برای مطلع کردن جامعه‌ی مدنی از کارکردهای دولتی و همچنین استفاده از فناوری شبکه‌ای به منظور ایجاد ارتباط بین مردم و دولت از مردم می‌خواهد که در حل مشکلات کمک کنند؛ در نتیجه توجه به دولت باز موجب ایجاد دموکراسی استوارتر می‌گردد (نوک، ۲۰۱۱). تفاوت بین دولت باز با سیستم بوروکراسی و مدیریت دولتی نوین از سه منظر ساختار دولت، شهروند و فناوری دیجیتال در جدول ۱ ارائه شده است.

¹. Moon

². Wirtz et al.,

³. Ingrams

⁴. Gao et al.,

⁵. Nouk

جدول ۰۱. بازیگران و مدل های همکاری

دولت باز	مدیریت دولتی نوین	بوروکراسی	دولت
ساختار شبکه‌ای و موسسات دولتی به عنوان بستر تسهیل کننده	ساختار انعطاف پذیر و غیر متمرکز(مستقل) و موسسات دولتی با استناد از مدیریت بخش خصوصی	ساختار یکپارچه، سلسله مراتبی و تخصصی و موسسات دولتی با ویژگی های اعمال قانون	دولت
شهروند	مشتری	عضو برون سازمانی	شهروند
پلتفرم‌های آنلاین برای گفتگو و همکاری	دولت الکترونیک و ارائه خدمات الکترونیکی	ندارد	فناوری دیجیتال

بررسی تعاریف مختلف از دولت باز نشان می‌دهد که اکثر محققان بر سه عنصر شفافیت، مشارکت و همکاری به عنوان اجزای اصلی دولت باز تاکید می‌کنند و برخی دیگر از پژوهشگران نظیر هلر^۱ (۲۰۱۲) که دولت باز را دارای سه عنصر شفافیت اطلاعات، مشارکت مردمی و پاسخگویی می‌داند؛ بر عنصر پاسخگویی نیز اشاره می‌کند. از دیدگاه وی شفافیت در بردارنده انتشار داده باز، انتشار داده کلان و ایجاد پورتال‌های دولتی به منظور مطلع کردن مردم از حقوق و مزایای مسئولان دولتی، بودجه‌بندی و یا عملکرد مالی دولت است. مشارکت بر اثرگذاری مردم بر تصمیم‌های دولتی و خط‌مشی‌گذاری عمومی تاکید دارد. پاسخگویی نیز مردم را قادر می‌سازد تا از مردم بخواهد در مقابل تصمیم‌ها اتخاذ شده و خدمات ارائه شده پاسخگو باشند(مومن کاشانی و همکاران، ۱۳۹۹).

مطابق با رویکرد دولت باز، عملیات مربوط به بخش عمومی، سیاست عمومی و خدمات عمومی باید بازتر، نوآورانه تر، کارآمدتر و موثرتر باشد. این در حالی است که دولت به تنهایی نمی‌تواند مشکلات را برطرف نماید و به عنوان یکی از بازیگران به تعامل سایر بازیگران نیاز دارد و برای این منظور ابزار ICT ابزار قدرتمندی است. دولت باز مانند دولت چابک الزاما به کوچک‌سازی نیازمند نیست. به جای آن به هماهنگی و حداکثر استفاده از منابع و دارایی‌های دست نخورده و مغفول مانده تاکید دارد. بخش دولتی این کار را هم در خود و هم در سطح جامعه انجام می‌دهد. بخش عمومی باید به صورت منعطف و در مواقع لزوم منقبض یا منبسط شود یا تغییر شکل دهد، سایر بخش‌ها را در مواقع و موارد و با اهداف مختلف هماهنگ سازد و هدفش حداکثرسازی ارزش عمومی باشد(یخچالی و همکاران، ۱۳۹۹).

^۱.Heller

از دیدگاه تجربی در سال‌های اخیر پژوهش‌های متعددی در رابطه با دولت باز انجام شده است و با توجه به اینکه بررسی همه پژوهش‌ها از حدود این مقاله خارج است، برخی از پژوهش‌های داخلی و خارجی در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. برخی از مطالعات داخلی و خارجی

نویسنده	عنوان پژوهش	روش شناسی	یافته‌ها
اردبانی و همکاران ^۱ (۲۰۲۳)	تجزیه و تحلیل کتاب سنجی دولت باز: مطالعه‌ای در زمینه جنبش مشارکت دولت باز (OGP)	رویکرد کیفی با روش تحلیل کتاب سنجی	برای دستیابی به دولت باز، OGP متعهد به افزایش در دسترس بودن اطلاعات در مورد فعالیت‌های دولت، حمایت از مشارکت شهروندان، به کارگیری بالاترین استانداردهای یکپارچگی حرفه‌ای و افزایش دسترسی به فناوری‌های جدید است.
ماتئوس و همکاران ^۲ (۲۰۲۳)	شفافیت دیجیتال و سودمندی برای دولت باز	رویکرد کمی با روش مدلسازی معادلات ساختاری	نتایج نشان داد شفافیت و کارایی بر سودمندی تأثیر می‌گذارد، اما عملکرد برنامه‌ها و کارایی مهم‌تر از شفافیت است چرا که نفع و سودمندی بدون وجود شفافیت قابل دستیابی است. بازبودن داده‌ها نیز باعث افزایش شفافیت می‌شود.
پیران نژاد و همکاران ^۳ (۲۰۲۳)	مدل‌های بلوغ دولت باز: مقایسه جهانی	رویکرد کیفی با روش فراترکیب	مدل جامع ارائه شده در این پژوهش ابتکارات دولت باز را به طور کلی ارزیابی کرده و برای آن شش مرحله در نظر می‌گیرد که عبارتند از: ۱- مرحله ابتدایی ۲- مرحله شفافیت و پاسخگویی ۳- مرحله همکاری باز ۴- مرحله پلتفرم ۵- مرحله دولت باز دموکراتیک ۶- مرحله حکمرانی باز
مومن کاشانی و همکاران (۱۳۹۹)	مدل سنجش میزان تمایل خطمشی‌گذاران به دولت باز در ایران	آمیخته اکتشافی (فراترکیب و پرسشنامه)	تمایل به دولت باز سازه‌ای چندبُعدی است و عبارت است از: میل و رغبت خطمشی‌گذار نسبت به: شفافیت، مشارکت شهروندان، همکاری، پاسخگویی دولت و پشتیبانی از نوآوری و کمک به توسعه کسب و کار. بعلاوه نتایج حاکی از آن است که سطح تمایل خطمشی‌گذاران به دولت باز در ایران بالا است و میزان تمایل به دولت باز در میان گروه‌های سنی مختلف، گروه‌های دارای جایگاه فعلی مختلف و گروه‌های مختلف از نظر نحوه آشنایی با دولت باز متفاوت است.
ابوالمعالی و همکاران (۱۳۹۹)	الگویی برای شناسایی پیشران‌های کاربست مدل حکومت باز در دستگاه‌های اجرایی ایران (مورد مطالعه: وزارت کشور)	رویکرد کیفی با روش تحلیل مضمون	در کدگذاری باز، ۸۸ کد اولیه از مصاحبه با خبرگان استخراج شدند که در نهایت این شبکه مضامین در پنج مضمون اصلی دسته بندی شدند. اولویت این مضامین از دیدگاه خبرگان (در بخش کیفی پژوهش) برای کاربست حکومت باز به ترتیب عبارتند از: اجرایی شدن قانون دسترسی آزاد به اطلاعات، داده حاکمیتی باز، استفاده از فناوری، بهره‌گیری از داده‌های حکومتی و فناوری، برای اجرایی کردن برنامه‌های دولت به مثابه پلتفرم و در نهایت، دسترسی به شفافیت واقعی.

^۲.Matheos et al

^۳.piramezhad et al

روش پژوهش

اصولا پژوهش‌های حوزه علوم اجتماعی یا از روش مراجعه به منابع دست اول نظیر مصاحبه، پرسشنامه یا مشاهده انجام می‌شوند، یا اینکه منابع ثانویه داده‌ها نظیر کتب، مقالات و مستندات مبنای پژوهش قرار می‌گیرند. بر این اساس با توجه به اینکه پژوهش حاضر به منظور ساماندهی و بهره‌برداری از دانش موجود و شناخت خلاءهای پژوهشی در مطالعات گذشته از طریق تحلیل نظام‌مند متون انجام شده است آن را می‌توان از نوع ثانویه دانست. در واقع پژوهش حاضر از نظر هدف بنیادین و از لحاظ ماهیت داده‌ها و سبک تحلیل جزو پژوهش‌های کیفی به شمار می‌رود که در آن داده‌های پژوهش با استفاده از روش فراترکیب^۱ جمع‌آوری و تحلیل شده است. فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های استخراج شده از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را بررسی می‌کند و با فراهم کردن نگرشی نظام‌مند برای محققان از طریق تلفیق پژوهش‌های کیفی مختلف به کشف موضوعات و استعاره‌های نوین می‌پردازد، دانش جاری را ارتقاء داده و نگرش جامعی نسبت به مسائل ایجاد می‌کند. رایج‌ترین الگوهای مورد استفاده برای روش فراترکیب الگوی سه مرحله‌ای نوبلت و هیر^۲ (۱۹۸۸)، الگوی شش مرحله‌ای والش و داون^۳ (۲۰۰۵) و الگوی هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو^۴ (۲۰۰۷) است. در پژوهش حاضر از روش هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو^۴ (۲۰۰۷) استفاده شد که مراحل آن در شکل ۱ مشاهده می‌شود.

شکل ۱. گام‌های روش فراترکیب (سندلوسکی و باروسو، ۲۰۰۷).

برای گردآوری داده‌ها از رویکرد فراترکیب استفاده شده است. هدف از بکارگیری این روش تعیین اسناد معتبر، موثق و مرتبط در بازه زمانی مورد نظر است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه مطالعات و

^۱ . Meta Synthesis

^۲ .Noblet & Hare

^۳ .Walsh & Downe

^۴ . Sandelowski & Barroso

پژوهش‌هایی است که در داخل و در سطح بین‌المللی در بازه زمانی ۲۰۲۰-۲۰۲۳ حوزه دولت باز به صورت کلی روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و ابزار آن جست و جوی اینترنتی در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی بوده است. برای جستجوی مقالات واژگان کلیدی متنوعی از جمله: دولت باز، استقرار دولت باز، شفافیت در دولت باز، مشارکت دولت باز، فراترکیب و... مورد استفاده قرار گرفت. در نتیجه جستجو و بررسی پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف با استفاده از واژگان کلیدی مرتبط با موضوع پژوهش در نهایت ۱۱۷ مقاله یافت شد. جهت سنجش کیفیت مطالعات اولیه تحقیق کیفی معمولاً از برنامه مهارت‌های ارزیابی انتقادی^۱ استفاده می‌شود. به این ترتیب به غربالگری داده‌ها بر اساس پارامترهای عنوان، چکیده، محتوا و روش پژوهش پرداخته شد. در نهایت ۲۷ مقاله جهت فراترکیب نهایی انتخاب شد. با توجه به اینکه داده‌های این پژوهش برگرفته از مطالعات پیشین است، از روش کدگذاری دستی جهت تحلیل داده‌ها استفاده شد؛ بدین صورت که هر مقاله به صورت مجزا کدگذاری شد؛ سپس مفاهیم دسته‌بندی شدند. مفاهیم و برخی از منابع آنها در جدول ۳ گزارش شده است. اصولاً جهت سنجش اعتبار و میزان هماهنگی کدهای بدست آمده از معیار کاپای کوهن استفاده می‌شود. شاخص کاپا جهت ارزیابی متغیرهایی که سطح سنجش آنها یکسان و تعداد دسته‌هایشان نیز با هم برابر باشد استفاده می‌شود (محرر و همکاران، ۱۳۹۲). با کمک نرم‌افزار اسپس اس اس^۲ عدد معناداری ۰/۰۰۰ و مقدار شاخص ۰/۷۱۴ محاسبه شد، با توجه به کمتر بودن عدد معناداری حاصل از ۰/۰۵ فرض استقلال کدهای حاصل رد می‌شود. بنابراین می‌توان گفت که کدهای حاصل شده پایایی مناسبی داشته است.

تحلیل محتوا فرایندی است که با آن محتوای ارتباطات با مجموعه‌ای از قوانین نظام یافته تغییر می‌یابد و به صورت خلاصه شده و قابل قیاس در می‌آید. یکی از روش‌هایی که در مباحث تحلیل محتوا مورد استفاده قرار می‌گیرد روش آنتروپی شانون است که پردازش داده‌ها را بسیار قوی انجام می‌دهد. جهت تحلیل داده‌ها در این پژوهش از روش آنتروپی شانون استفاده شد. با استفاده از این روش می‌توان مقدار حمایت پژوهش‌های گذشته از نتایج این پژوهش را به صورت آماری نشان داد. برای این منظور کفایت که کدهای به دست آمده را برحسب مقوله‌ها با توجه به هر مقاله در قالب فراوانی شمارش نمود. برای محاسبه عدم اطمینان و ضریب اهمیت نیز به ترتیب از روابط زیر استفاده شد.

۱. CASP

۲. SPSS

رابطه ۱:

$$E_{j=-k} = -k \sum_{i=1}^m [p_{ij} \ln p_{ij}], (j=1,2,\dots,n) \quad K = \frac{1}{\ln m}$$

رابطه ۲:

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j}$$

یافته‌های پژوهش

در نهایت فراوانی کل کدهای استخراج شده از ۲۷ منبع با روش فراترکیب^۳ مولفه و ۱۵ شاخص شناسایی شد. جدول ۳ نتایج حاصل را نشان می‌دهد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها با روش آنتروپی شانون به منظور تعیین اهمیت کدها در مطالعات پیشین در جدول ۴ ارائه شد.

جدول ۳. مفاهیم شناسایی شده با استفاده از رویکرد فراترکیب (یافته‌های پژوهش)

ردیف	مفهوم	شاخص‌ها	برخی از منابع
۱	شفافیت	دقت اعتبار امنیت حفاظت جامعیت اعتماد کیفیت	ماتوس و همکاران ^(۲۰۲۳) ، پیران نژاد و همکاران ^(۲۰۲۳) ، مومن کاشانی و همکاران ^(۱۳۹۹) ، ابوالمعالی و همکاران ^(۱۳۹۹) ، ماملادز ^(۲۰۲۳) ، لنیچکا و همکاران ^(۲۰۲۱) ، السلمانی و ازون ^(۲۰۲۲) .
۲	مشارکت	اطلاع‌رسانی مشورت	هیوان و تیتا ^(۲۰۱۷) ، میسینگم ^(۲۰۲۳) ، مین ^(۲۰۲۳) .

1. Mumladze
2. Lněnička et al.
3. Al Sulaimani & Ozuem
4. Hivon & Titah
5. Missingham
6. Meen

	شمول همکاری مستمر		
۳	ارتباطات مشارکت بازخورد تصمیمات دولت	همکاری	پیران نژاد و همکاران (۲۰۲۳)، مومن کاشانی و همکاران (۱۳۹۹).

جدول ۴. رتبه بندی مفاهیم از روش آنتروپی شانون (یافته های پژوهش)

رتبه در کل	رتبه در مفاهیم	ضریب اهمیت W_i	عدم اطمینان E_j	فراوانی	کد	مفاهیم
۲	۱	۰.۰۳۲۷	۰.۷۲۱۵	۱۵	دقت	شفافیت
۵	۲	۰.۰۲۹۷	۰.۶۶۲۳	۱۲	اعتبار	
۷	۳	۰.۰۲۷۵	۰.۶۱۲۹	۹	امنیت	
۸	۴	۰.۰۱۷۰	۰.۵۹۸۹	۸	حفاظت	
۸	۴	۰.۰۱۷۰	۰.۵۹۸۹	۸	جامعیت	
۷	۵	۰.۰۱۶۴	۰.۵۷۳۵	۷	اعتماد	
۶	۶	۰.۰۱۵۵	۰.۵۳۴۷	۶	کیفیت	
۲	۱	۰.۰۲۶۸	۰.۵۹۸۷	۱۵	اطلاع رسانی	مشارکت
۳	۲	۰.۰۲۶۲	۰.۵۸۳۴	۱۴	همکاری مستمر	
۶	۳	۰.۰۲۲۱	۰.۵۲۰۴	۱۰	مشورت	
۸	۴	۰.۰۲۰۹	۰.۵۰۱۱	۸	شمول	
۱	۱	۰.۰۳۵۰	۰.۷۷۹۶	۱۷	ارتباطات	همکاری
۴	۲	۰.۰۲۲۴	۰.۵۶۷۰	۱۳	مشارکت	
۵	۳	۰.۰۲۱۷	۰.۵۴۰۱	۱۲	تصمیمات دولت	

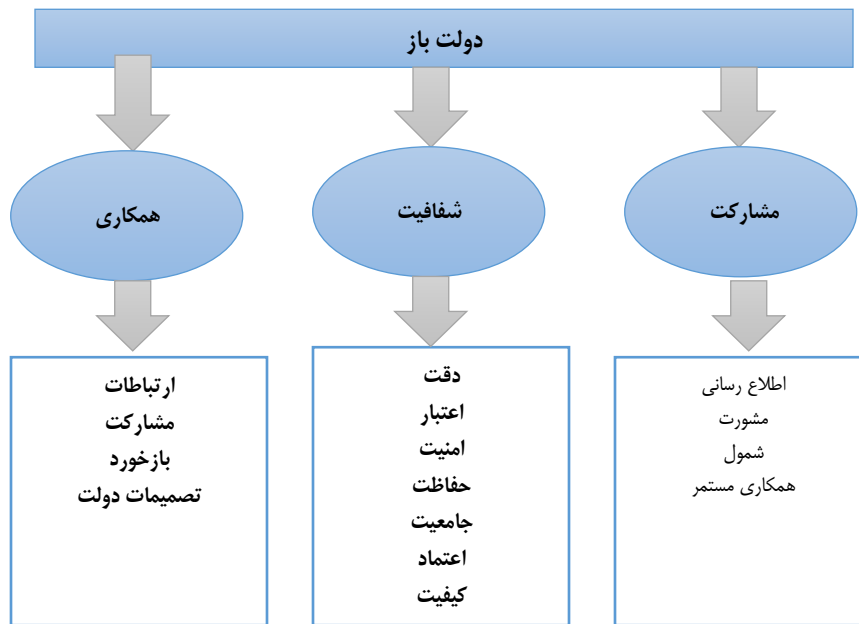
ضرایب بدست آمده در جدول ۴ نشان می دهد کدهای ارتباطات، اطلاع رسانی، دقت، همکاری مستمر، مشارکت، اعتبار، کیفیت، مشورت، اعتماد، امنیت، حفاظت، جامعیت، شمول به ترتیب دارای بیشترین ضریب اهمیت می باشند. بالاترین رتبه ها را در کل کسب کرده اند؛ یعنی در حوزه دولت باز این موضوعات بیشتر مورد توجه و مطالعه قرار گرفته و تکرار پذیری بیشتری داشته اند.

نتیجه‌گیری

برای حل مسائل به ویژه در بخش دولتی نمی‌توان نسبت به رویکردهای نوین بی‌تفاوت بود. حکمرانی و دولت باز به عنوان مسیری نوین، غیرقابل اجتناب و اهرمی نوین در برابر بوروکراسی منسوخ شده به حساب می‌آید در واقع فناوری اطلاعات دنیای امروز را تبدیل به دهکده جهانی کرده و عملاً موجب تغییر پارادایم‌ها در حوزه حکمرانی شده است. این تغییر پارادایم موجب واکاوی مجدد خط مشی‌های دولتی و بازاندیشی در نوع حکمرانی و خلق مفهومی با عنوان دولت باز گردیده است. امروزه بر همگان ثابت شده است که رویکردهای تمرکزگرا و از بالا به پایین فاقد ارزش بوده و لزوم تغییر رویه به شدت احساس می‌گردد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی دولت باز انجام شده است. در این راستا به بررسی ادبیات موضوع با استفاده از روش فراترکیب پرداخته شد. الگوی استخراج شده از یافته‌های کیفی، دارای هشت مفهوم می‌باشد. اولین مفهوم از منظر اهمیت شفافیت است. شفافیت به زبان ساده عبارتست از میزانی که دولت‌ها اسناد و داده‌ها را در اختیار مردم قرار می‌دهند؛ پاسخگویی و در دسترس بودن در شفافیت از اهمیت زیادی برخوردارند. رابطه بین شفافیت و دولت الکترونیک از نظر مفهومی مشروع است، جایی که دولت‌ها هر چه بیشتر از فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده کنند، نیاز به شفافیت بیشتری دارند و برعکس در دولت باز مفهوم شفافیت با میزان دقت، اعتبار، امنیت، حفاظت، جامعیت، اعتماد و کیفیت سنجیده می‌شود. در کاربرد شفافیت برای استقرار دولت باز باید بسیار محتاطانه عمل کرد چرا که شفافیت نباید با نقض حریم خصوصی همراه شود. دومین مولفه از منظر فراوانی مشارکت است؛ مشارکت الکترونیکی شامل توسعه و دگرگونی مشارکت در فرآیندهای دموکراتیک اجتماعی و مشاوره با میانجیگری فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و در درجه اول اینترنت است. از سوی دیگر به عنوان مشارکت شهروندان در فرآیند تصمیم‌گیری با استفاده از ابزارهای ICT تاکید دارد. در واقع هدف از مشارکت، ارتقای مسئولیت اجتماعی و سیاسی است. مشارکت در دولت باز با اطلاع رسانی، مشورت، شمول و همکاری مستمر تعیین می‌گردد. فناوری اطلاعات و ارتباطات، اینترنت و رسانه‌های اجتماعی درهایی را برای ایجاد مشارکت‌های نزدیک در جوامع گشوده‌اند. اگرچه افزایش همکاری و مشارکت بین دولت_شهروند عملاً افزایش هزینه‌ها را از منظر نیاز به زیرساخت‌های لازم به همراه دارد اما نمی‌توان از مزایای آن در بلندمدت غافل شد. همکاری در دولت باز با شاخص‌های ارتباطات، مشارکت، بازخورد و تصمیمات دولت قابل سنجش است.

نتایج حاصل و عوامل شناسایی شده در پژوهش حاضر حاصل تحلیل ۲۷ مقاله در حوزه دولت باز است؛ با نگاهی به مطالعات معتبر پیشین به این نتیجه می‌رسیم که مطالعه حاضر از آنجا که یک

مدل یکپارچه از موضوع مورد بررسی ارائه داده است تناقض و اختلافی با مطالعات پیشین نداشته و حتی آنها را شامل نیز می‌شود. به عنوان مثال اردیانی و همکاران (۲۰۲۳)، ماتئوس و همکاران (۲۰۲۳) و ... که در ادبیات پژوهش به آنها اشاره گردید از پژوهش حاضر پشتیبانی می‌کنند. اما تفاوت‌های اساسی مدل مفهومی ارائه شده با پژوهش‌های انجام شده در این است که هیچ یک از پژوهش‌های انجام شده به ارائه مدل مفهومی به جامع با این رویکرد در حوزه دولت باز نپرداخته اند و فقط به بعضی از مولفه‌های مورد نظر به صورت تک متغیری پرداخته اند؛ از طرف دیگر دولت باز به عنوان یک موضوع جدید وارد عرصه تحقیق و پژوهش شده است، بنابراین نیاز به یک مدل جامع برای توسعه مبانی نظری و دانش این حوزه و اجرا و پیاده‌سازی چهارچوب آن به عنوان یک استاندارد در پژوهش‌های آتی بسیار ضروری به نظر می‌رسد. در نهایت چارچوبی بدین منظور تدوین و ارائه گردید (شکل ۲).

شکل ۲. الگوی دولت باز
(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲)

در نهایت باید گفت اگرچه در اسناد بالادستی خطمشی‌ها و قوانین به طور مستقیم به واژه دولت باز اشاره نشده است، اما همواره ردپای مشخصه‌های بارز آن از جمله شفافیت، پاسخگویی، مشارکت و حق دسترسی به اطلاعات را می‌توان دید. با نگاهی به سیاست‌های ۵۰ گانه اصل نظام‌اداری از سوی مقام معظم رهبری در سال ۲۰۱۶ و به طور مشخص بندهای (۲۱، ۲۲، ۲۵، ۲۶) قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و آیین‌نامه‌های اجرایی آن و نیز قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد می‌توان تأکید بر کلید واژه‌ها و مفاهیم مورد اشاره را به وضوح مشاهده کرد؛ بنابراین برخورداری از یک نظام حاکمیتی کارآمد، شفاف، پاسخگو و مبتنی بر مشارکت مردم انکارناپذیر است. با این حال با توجه به چالش‌های موجود در موضوع‌های نامبرده در کشور و همچنین جایگاه ایران در شاخص دولت باز (۲۰۱۵) به نظر می‌رسد برای تحقق میزان قابل قبولی از ارزش‌هایی چون شفافیت، پاسخگویی و مشارکت راه زیادی باید پیموده شود؛ بنابراین به این منظور و بر اساس نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود خط مشی‌گذاری برای تحقق دولت باز و ابعاد آن در دستور کار متولیان امر قرار گیرد. از طرف دیگر از آنجا که دولت باز و داده باز، مفاهیم نو و جدیدی هستند و در این زمینه شکاف مطالعاتی در کشور وجود دارد، به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود ضمن بررسی آثار دولت باز با توجه به بافت خاص کشور از ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و سیاسی با اقتباس از مدل‌ها و خط مشی‌های دولت باز سایر کشورها، مدل مطلوب برای ایران مورد پژوهش قرار گیرد.

منابع

- ابوالمعالی، فاطمه السادات؛ دانش فرد، کرم الله؛ پورعزت، علی اصغر (۱۳۹۹). الگویی برای شناسایی پیشران‌های کاربست مدل حکومت باز در دستگاه‌های اجرایی ایران (مورد مطالعه: وزارت کشور). مدیریت دولتی، (۱) ۱۲، ۱۷۴-۱۴۵.
- محرر، علی، جعفر نژاد؛ احمد، مدرس یزدی، محمد؛ صادقی مقدم، محمدرضا (۱۳۹۲)، ارائه الگوی جامع هماهنگی اطلاعاتی شبکه تامین خودروسازی با استفاده از روش فراترکیب، مدیریت فناوری اطلاعات، شماره چهار، ۱۶۱-۱۹۴.
- مومن کاشانی، نوشین؛ رهنورد، فرج الله؛ مرتضوی، مهدی؛ شیرازی، محمود (۱۳۹۹). مدل سنجش میزان تمایل خط مشی گذاران به دولت باز در ایران. چشم‌انداز مدیریت دولتی، (۲) ۱۱، ۶۴-۳۵.
- یخچالی، مهدی؛ طهماسبی، رضا؛ لطیفی، میثم؛ فرجی، امین (۱۳۹۹). واکاوی ویژگی‌های دولت به مثابه پلتفرم با استفاده از مرور نظام مند و فراترکیب، مدیریت دولتی، (۲) ۱۲، ۲۳۷-۲۰۴.

References

- Criado, J. I., & Ruvalcaba-Gomez, E. A. (2018). Perceptions of City Managers About Open Government Policies: Concepts, Development, and Implementation in the Local Level of Government in Spain. *International Journal of Electronic Government Research (IJEGR)*, 14(1), 1-22.
- De Blasio, E., & Selva, D. (2019). Implementing Open Government: A Qualitative Comparative Analysis of Digital Platforms in France, Italy and United Kingdom. *Quality and Quantity*, 53(2), 871–896.
- Erdayani, R., Afandi, M., & Afandi, S. A. (2023). Bibliometric Analysis of Open Government: A Study on The Open Government Partnership. *Indo-Fintech Intellectuals: Journal of Economics and Business*, 3(2), 276-294.
- Gao, Y., Janssen, M., & Zhang, C. (2023). Understanding the evolution of open government data research: towards open data sustainability and smartness. *International Review of Administrative Sciences*, 89(1), 59-75.
- Heller, N. (2012). A working definition of open government. *Global Integrity Commons*.
- Ingrams, A., Piotrowski, S., & Berliner, D. (2020). Learning from Our Mistakes: Public Management Reform and the Hope of Open Government. *Perspectives on Public Management and Governance*, 3(4), 257–272.

- Lee, G., & Kwak, Y. H. (2012). An open government maturity model for social media-based public engagement. *Government information quarterly*, 29(4), 492-503.
- Lourenço, R. P. (2015). An analysis of open government portals: A perspective of transparency for accountability. *Government information quarterly*, 32(3), 323-332.
- Matheus, R., Faber, R., Ismagilova, E., & Janssen, M. (2023). transparency and the usefulness for open government. *International Journal of Information Management*, 73, 102690.
- Moon, M. J. (2020). Fighting COVID19 with agility, transparency, and participation: Wicked policy problems and new governance challenges. *Public administration review*, 80(4), 651-656.
- Noveck, B. S. (2011). Testimony of Dr. Beth S. Noveck before the Standing Committee on Access to Information, Privacy and Ethics of the Canadian Parliament.
- Pirannejad, A., & Ingrams, A. (2023). Open government maturity models: A global comparison. *Social Science Computer Review*, 41(4), 1140-1165.
- Schmidhuber, L., & Hilgers, D. (2021). Trajectories of local open government: An empirical investigation of managerial and political perceptions. *International Public Management Journal*, 24(4), 537-561.
- Schnell, S. (2020). Vision, Voice, and Technology: Is There a Global “Open Government” Trend? *Administration and Society*, 52(10), 1593-1620.
- Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Rösch, M. (2019). Open Government and Citizen Participation: An Empirical Analysis of Citizen Expectancy Towards Open Government Data. *International Review of Administrative Sciences*, 85(3), 566-586.